

cordiam tuam, quam fecisti mecum, etc. Et postea unus Dominus est, qui respondit ad illum, nam de illo dicitur: *Dominus pluit super Sodomam*, etc. Et additur, *a Domino de caelo*, et in utroque loco ponitur Hebraice nomen JEHOVA, quod soli vero DEO tribuitur. Unde communiter Patres pluralitatem personarum divinarum inde colligunt, Sixtus I, epistola prima, Ignatius, epist. 12, ad Antiochen., Cyrillus Hierosolymitanus, cateches. 10, illumin., Athanasius, Orat. contra Gregales Sabellii, Hilarius, lib. 5, de Trinitat., aliquantulum a principio, Idacius Clarus, libro 1 controvers. Variman., circa principium, et alii permulti. Atque ita ex isto loco confirmatur prius testimonium: nam illi duo viri qui Loth apparuerunt, fuerunt ex tribus qui apparuerunt Abraham; ergo non erant ministri ejus, qui discessit, et postea non apparuit, nec inferiores illo. Unde recte Augustinus, dicto lib. 2, de Trinit., cap. 12, ait: *Quid est hoc quod dixit ad eos: Rogo, Domine, si jam ille discesserat, qui Dominus erat, et Angelos miserat? Erant ergo duae personae divinae, quae remanserant, quae, propter consubstantialitatem, unus sunt Dominus. Interrogat autem Augustinus, quanam illae fuerint, et putat probabilius fuisse Filium, et Spiritum sanctum, quia dicuntur missae: Pater autem non mittitur, ille ergo discesserat, seu apparere desierat. Alii vero Patres citati, Patrem, et Filium fuisse significant; nam illud, *pluit Dominus a Domino*, de persona Filii, quae est a Patre, interpretantur. Estque valde probabile, nec obstat verbum *mittendi* semel positum in illo, cap. 19, quia ibi loquuntur interdum Angeli, ut Angeli, et in propria persona, et sic dicunt: *Clamor eorum ascendit ad Dominum, qui misit nos, ut perdamus illos*, interdum vero loquuntur in persona Dei, et sic nunquam dicunt se missos, sed cap. 18, dicit Dominus: *Descendam, et videbo*, et iterum: *Abiit Dominus, postquam cessavit loqui ad Abraham*. Utrumque autem verbum in Patrem recte cadit: optime igitur intelligitur, quod illi fuerint Dominus Pater, et Dominus a Domino, id est, Filius: et quod discessit Spiritus sanctus, quia non amoris, et gratiae opus, sed punitionis, et vindictae patrandum erat. Et inde confirmatur etiam assertio, quia non solum Abraham tota Trinitas apparuit, sed etiam Loth Pater cum Filio manifestatus est.*

13. *Probatur tertio.* — Tertio addi potest apparitio facta Moysi in Rubo, Exod. 3. Nam quod ibi Deus apparuerit ei, supra ostendimus; quod autem non solus Filius, sed etiam Deus

Unus, simulque Trinus ad eum locutus fuerit, ex ejus verbis, et nominibus colligunt Patres; nam quod fuerit Deus in essentia unus, manifestat nomen illud, *Ego sum, qui sum*, seu, *Qui est*, aut *Jehova*: nam hoc nomen essentiale est, et DEI propriam naturam maxime declarat. Trinitatem autem personarum indicavit alio nomine, in quo ter repetitur nomen DEI, scilicet, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob*, ut recte ponderavit Martialis, epistola 1, ad Burdegal., cap. 10. Nam simili repetitione trina saepe in Scripturis usitata Trinitatem personarum indicari notant Alexander I et Benedictus I, in epistolis citatis, et optime Gregorius, lib. 29, Moral., cap. 16, alias 28, et homil. 16, in Ezechiel., Athanasius, Basilius, et alii scribentes contra Arianos. Potest etiam nomen illud, *Deus Abraham*, etc., de Patre specialiter, et secundum appropriationem intelligi, juxta verba Petri, Actor. 3: *Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum, glorificavit Filium suum JESUM*. Et sic etiam constat, Deum Patrem apparuisse Moysi, et consequenter etiam DEUM Filium, et Deum Spiritum sanctum, quia non apparuit Pater specialiter secundum ea, quae personaliter illi sunt propria, sed secundum id, quod commune est omnibus personis. Solet etiam afferri apparitio Dei facta Abraham, Genes. 22. Ubi post obedientem voluntatem sacrificandi filium, Deus illi apparuit, dicens: *Per memetipsum juravi, etc.*, usque ad illud, *et benedicentur in semine tuo omnes gentes terrae*. Sed licet verum sit, illa verba non esse solius Filii, sed Dei absolute, et magis referri ad Patrem secundum appropriationem, nihilominus ad illa verba proferenda, non apparuit Deus, sed Angelus ea ex Deo sic referens: *Per memetipsum juravi, dicit Dominus*, etc. Melius testimonium est Deuter. 18, ubi Moyses inquit, *et ait Dominus mihi: Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum*. Haec enim verba DEI Patris sunt, vel Dei, ut Deus est: ergo ille, qui apparuit Moysi, non fuit tantum Verbum, sed etiam Pater, vel tota Trinitas.

14. *Probatur quarto.* — *Probatur secundo ratione.* — Quarto praeter Patres obiter allegatos Clemens Romanus, libr. 7, Constitution., c. 34, docet Patrem esse, qui apparuit Abraham, et qui jussit illum exire de terra sua, eundemque Jacobo, Isaac, et Moysi apparuisse, quod intelligendum arbitror de persona Patris, solum per quamdam appropriationem, sicut Pater dicitur creator caeli, et terrae: nam absolute

Deus, ut essentialiter dicitur omnium Pater, vocavit Abraham, et apparuit frequenter Patriarchis, et Prophetis, et idem sentit Athanasius, quaest. 12, ad Antiochum, et fortasse alii Patres in re non dissentiunt, ut dicemus. Congruentia denique addi potest, quia ratio adaequata, ob quam Deus hominibus visibiliter apparere dignatus est, non fuit tantum adumbrare, vel praefigurare Incarnationis mysterium: sed adaequata ratio fuit spiritualis hominum profectus in cognitione, amore, fiducia, timore, ac cultu Dei. Nam cum homines in principio rudes essent, rerumque divinarum inexperti, oportuit externis apparitionibus ipsius Dei, ad ejus amorem excitari: ergo non debuerunt hujusmodi apparitiones in sola Verbi persona fieri, sed convenientissimum fuit, Deum ipsum, vel per se primo, vel secundum alias personas interdum apparere.

15. *Secunda assertio.* — *Aliquae tamen apparitiones sunt Filii peculiares.* — *Primus ejus sensus.* — Addimus vero, aliquas apparitiones peculiari ratione posse attribui personae Verbi. Juxta quam assertionem possunt exponi multi ex Patribus in priori parte allegati. Duobus autem modis potest haec assertio intelligi. Primo, ut licet in dictis apparitionibus, vel multis earum, Deus, vel Trinitas ipsa appareat, speciali ratione attribuuntur, seu approprientur Filio: propterea quod carnem humanam erat assumpturus, vel quia interdum ordinabantur ad manifestandam pluralitatem personarum, quae in Filio et per Filium praecipue manifestatur, et hic sensus est facilis: maxime si non ad omnia, sed ad plura ex dictis apparitionibus applicetur, Patresque frequentius hoc modo loquuntur, et Verbo apparitiones accommodant, quia contra Arium disputant, qui contendebat solum Patrem esse verum Deum, qui Patriarchis apparuit, et Moysi legem dedit, et quem populus Israel coluit. Patres autem, ut probent Filii divinitatem, conantur ostendere, Filium praecipue apparuisse Prophetis et Patriarchis, eumque fuisse illum verum Deum et Dominum, quem antiqui Patres in his apparitionibus adorabant: unde non excludunt Patrem, sed id tanquam ab adversariis concessum supponunt.

16. Alio modo potest assertio intelligi exclusive, nimirum aliquando ita apparuisse Filium, ut sola illius persona, et non aliae, apparuerit: et in hoc sensu assertio videri potest difficilior. Quia non videtur posse una persona per naturam, vel corpus assumptum exterius ac visibiliter apparere sine alia, absque unione

hypostatica, sed haec apparitiones non fiebant per hypostaticam unionem; ergo non poterat una persona sine alia in eis apparere. Minorem tanquam de fide certam suppono. Probo autem majorem, quia omnia opera Dei ad extra sunt indivisa omnium personarum, et sola Incarnatio quoad unionem est propria Verbi, quia illa unio non est opus ad extra, sed terminatio tantum naturae, quae per proprietatem personalem suo modo fit: ergo aliae apparitiones, quae non includunt talem terminationem, et per solam efficientiam complentur, non possunt esse ita propriae unius personae, ut ab illa caeterae excludantur.

17. *In secundo etiam sensu valet assertio.* — *Praemittitur prius, unam personam posse apparere sine aliis.* — Nihilominus conclusio in hoc sensu vera est, et in eo praecipue ponitur: ut autem probetur, prius ostendendum est, posse unam personam sine alia specialiter apparere. Hoc autem sic ostenditur, quia ad hujusmodi apparitionem personalem, ut sic dicam, non est necessaria specialis efficientia alicujus personae, quae non sit communis omnibus, ut in ratione dubitandi proposita recte sumitur. Nec est necessaria specialis unio, physica et realis inter divinam personam, et externum corpus assumptum, vel sub quo talis persona apparere dicitur, nam hic modus apparitionis singularis, et proprius fuit Verbi incarnati, ut etiam in objectione verissime dicitur, sed sufficit specialis representatio talis personae per tale sensibile signum: at vero hoc modo potest una persona sine alia representari per signum, vel corpus sensibile, sine unione hypostatica; ergo potest una persona sine aliis specialiter apparere, major declarari potest ex dictis in libro quarto, de visibilibus apparitionibus Angelorum in corporibus assumptis. Diximus enim, ut Angelus assumat corpus, et in eo appareat, non esse sufficientem efficientiam localis motus corporis, nec esse necessariam unionem physicam, sed representationem specialem sufficere cum efficientia; ergo si talis representatio peculiaris unius personae intercedat, illa sufficiet, ut illa specialiter apparere dicatur, et non aliae, sicut etiam e contrario ex eo quod interdum signa sensibilia, seu imagines et exterius apparentes omnes personas representant, recte concluditur, tunc omnes personas apparere, et utrumque probat ex professo Augustinus, dicto lib. 2, de Trinit., cap. 11 et 18, et aliis locis citatis: superest ergo probanda subsumpta propositio, nimirum posse unam personam sine aliis per speciem sensibilem, sub qua Deus

interdum apparet, representari, hoc autem ostendimus prius exemplis, quibus assertionem non solum de possibili, sed etiam de facto confirmabimus: et inde eadem veritas facile ratione confirmabitur.

18. *Deinde probatur de persona Filii incarnati.* — Primum ergo hæc specialis representatio in persona Verbi facillima est, quando non tantum nuda persona Filii, ut divina, sed ut humana, et incarnata, seu incarnanda representabatur. Quia tunc facile intelligitur, posse personam Filii representari secundum aliquid sibi proprium. Sic ergo valde probabile est apparuisse solum Filium in fornace Babylonicâ, Daniel 3, ut ex Augustino et aliis supra retulimus: et verba Regis significant, quæ sine inconvenienti proprie intelligi possunt, et absque metaphora. Potuitque ille sensus verborum ab Spiritu sancto intendi, etiamsi fortasse ipse Nabuchodonosor Rex proprietatem verborum non intellexerit, sicut Caiphæ contigit. Præterquam quod nihil obest, quod tunc revelatum fuerit mysterium illi regi, ut Augustinus contendit, præterea in apparitione facta Jacob, quando luctatus est cum viro, quem viderat, valde probabile est, specialiter apparuisse Verbum, Christi luctam cum Judaico populo representans, ut Leo papa, Theodoretus, Hilarius et multi alii supra citati exposuerunt. Quia (ut supra notavi) negari non potest, quin illa fuerit apparitio Dei, et representatio Filii Dei, futuri hominis, ad illam est accommodatissima, et sine ullo inconvenienti, quamvis non sit ita necessaria, quin aliæ expositiones probabiles sint.

19. *Progreditur proxima probatio.* — Præterea, Genesis 22, cum Abraham de cælo esset prohibitus immolare filium, *vidit post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.* In illo autem ariete Christus specialiter representatus est, ut optime exponit Ambrosius, lib. 1, de Abraham, cap. 8. Et quamvis aries ille non fuerit imago agni, vel arietis, tunc formata per Angelos ad representandum Filium DEI, sed fuerit verus aries aliunde fortasse adductus ministerio Angelorum, ut posset esse veri sacrificii materia; nihilominus inde imprimis habemus potuisse interponi, et assumi arietem, qui Filium tantum representaret: et deinde quod fuerit verum animal, non impedit, quominus sub illius specie Verbum incarnatum, ut futurum representari, et apparere potuerit, unde Ambrosius supra, existimat ibi fuisse impletum quod, Joan. 8, Christus

dixit: *Abraham exultavit, ut videret diem meum, vidit, et gavisus est.* Denique, Daniel 7, ait Propheta, *Aspiciebam in visione noctis, et ecce quasi filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit: et dedit ei potestatem, et honorem.* Ubi manifestum est, solum Christum fuisse, qui sub illa imagine filii hominis apparuerit, et quamvis verum sit, visionem illam non fuisse externam et visibilem, sed imaginariam: ex illa nihilominus colligimus etiam visibilem esse possibilem, et credibile est interdum in aliis revelationibus factam esse.

20. *Quid de persona Patris.* — Atque ex hoc ultimo exemplo probat Augustinus, lib. 2, de Trinit., cap. 18, etiam personam Patris interdum specialiter apparuisse, nam ille antiquus dierum, cujus vestimentum candidum erat quasi nix, et capilli capitis ejus quasi lana munda, Dan. 7, æternum Patrem representabat, ut ex proprietatibus ipsis videtur notum, et omnes interpretantur. Posset tamen aliquis dicere, illum antiquum dierum, non solum Patris personam, sed Deum ipsum absolute, ac primario representasse, tum quia per illam dierum antiquitatem, Æternitas, quæ essentialis est, indicatur: et alia omnia, quæ ibi apparuerunt, absolutam Dei Majestatem ostendebant, tum etiam quia non solum Pater, sed tota Trinitas Filium hominis Christum exaltavit, eique potestatem, et honorem dedit, sed licet hæc in re fortasse vera sint, nihilominus quatenus opera omnipotentis, et majestatis Patri appropriantur, eatenus dicitur Pater in illa visione principaliter apparuisse, seu representatus fuisse, ut notat Augustinus, lib. 2, de Trinit., cap. 18. Præsertim quia ille antiquus dierum representatur ibi, ut fons totius Majestatis, et æternitatis, et ut principium Filii, et sub ea ratione potest persona Patris specialiter representari, et quamvis ibi imaginaria tantum fuerit apparitio, et non visibilis oculis æternis, tamen inde colligitur, etiam hoc modo fieri potuisse; quamvis factam esse in veteri Testamento non facile ostendi possit.

21. *Progreditur dubitatio proxima de Patre.* — Nam licet Augustinus, in eodem libro, c. 10, probabile credat, Patrem fuisse, qui apparuit Adæ postquam peccavit, non minus verisimile putat fuisse Deum indiscrete, *Trinitatem ipsam,* qui hominem, et universa creavit, et hoc posterius in proprietate verum videtur, licet secundum appropriationem apparitio illa possit specialiter Patri attribui (ut sæpe dictum est). Unde subdit ibidem Augustinus, *Ubi scriptum est, et dixit Dominus Deus ad Adam, cur non*

ipsa Trinitas intelligatur, nihil dici potest. Et eodem modo similes alias Dei locutiones interpretatur, sed opus est notare in hujusmodi locis, ubi tantum in uno veluti supposito loquente Deus ostenditur, ita apparere Deum, qui est Trinitas, ut ejus tantum Unitas representetur expresse: Trinitas autem personarum solum implicite, ut sic dicam, et tunc non tam proprie dici potest persona Patris apparere. Aliquando vero representatur Trinitas magis expresse, ut in visione Abrahamæ, Genes. 18, vel dualitas personarum Patris et Filii, ut in visione Loth, Genes. 19. Et sic magis proprie dici potest persona Patris aliquando apparuisse etiam visibiliter in veteri Testamento, quamvis non sola, sed simul cum aliis, vel alia. Estque verisimile in illis personis exterius representatis aliquid peculiare fuisse, quo ordo ipsarum secundum originem absque inæqualitate aliquo modo representaretur.

22. *Quid de persona Spiritus sancti.* — Et hinc conjectare possumus de persona Spiritus sancti, an aliquando in veteri Testamento specialiter apparuerit, nam simul cum aliis personis credi potest apparuisse Abrahamæ modo explicato: quod autem aliquando sola persona Spiritus sancti apparuerit, non satis ostendi potest ex antiquis apparitionibus. Augustinus autem, in dicto libr. 2, cap. 15, circa finem, non tam asserendo, quam inquirendo, verisimiliter dici posse credit, Spiritum sanctum apparuisse in monte Sina, quando Dominus super eum in igne descendit, Exod. 19. Quia ibi data est lex, quæ digito Dei scripta esse dicitur, Exod. 31, quo nomine Spiritus sanctus significatur, Luc. 11. Item quia quinquaginta dies numerantur a celebratione Paschæ usque ad illum diem, in quo hæc apparitio Dei in monte Syna facta est: quæ fuit figura adventus Spiritus sancti in die Pentecostes, et ideo utraque apparitio sub specie ignis facta est. Posset etiam dici, specialiter apparuisse Spiritum sanctum, 3, Reg. 19, quando dictum est Eliæ: *Egredere, et sta in monte coram Domino, et ecce Dominus transit.* etc. Et postea significatur, qui per Prophetas locutus est, eosque docuit, de cujus voce ait Job, cap. 4: *Et vocem quasi auræ lenis audivi,* ut exponit Gregorius, lib. 5, Moral., cap. 36, alias 26, quæ quidem sunt probabiliter dicta secundum quamdam appropriationem: proprie autem Deus absolute, et indistincte in his, et similibus visionibus apparebat. Quid vero de tempore novi Testamenti dicendum sit, in capite sequenti dicemus.

23. *Ad loca Scripturæ inn. 9. — Ad secundum.* — Ad fundamenta prioris sententiæ, quatenus his, quæ diximus, obsistere possunt, respondendum est. Ad primum quod Pater est invisibilis, respondet optime Augustinus supra, Deum esse invisibilem in se, et in substantia sua oculis corporeis, vel etiam oculis cordis in hujus vitæ statu, esse autem visibilem imperfecte, et in specie externa, tanquam in imagine. Priori modo dictum est, *DEUM nemo vidit unquam,* etc. *Non videbit me homo, et vivet,* et similia, quæ non minus in Filium, et in Spiritum sanctum, quam in Patrem, conveniunt: ideoque sicut Pater non fuit hoc modo visus in lege veteri, ita neque Filius, neque Spiritus sanctus. Posteriori autem modo dicitur Deus visus a multis Patriarchis, et Prophetis in veteri Testamento, et sic non est tantum visus Filius, sed etiam Pater, et tota Trinitas, vel absolute Deus, ut ostensum est. Ad secundum de verbis Joannis et Isaiaë respondemus, verum quidem esse, vidisse Isaiaem gloriam Christi, saltem visione imaginaria, quando *vidit Dominum sedentem super solium excelsum, et elevatum,* cap. 6. Inde tamen non sequitur vidisse solum Christum, et non Patrem, et Spiritum sanctum, nam ille Dominus, quem vidit, erat ter sanctus; unde erat Pater, et Filius, et Spiritus sanctus, et gloria, quam vidit, omnium, et singularum personarum est, ideoque optime potuit Joannes dicere: *Quando vidit gloriam ejus:* licet simul gloriam Patris, et Spiritus sancti, quæ eadem est, viderit. Ita respondit Athanasius, l. 2, *de Incarn. Christi, seu lib. de Natura hum. suscepta, post medium.* Idque confirmat, quia Paulus, Actor. 28, dicit, illum Dominum, quem Isaiaë vidit, quique ad illum dixit illa verba, *Excæca cor populi hujus,* fuisse Spiritum sanctum. Quia *Dominus Sabaoth* non est solus Pater, sed etiam Filius, et Spiritus sanctus.

24. *Ad tertium ibid. — Ad quartum. — Ad quintum.* — Ad congruentiam in eodem n. 9. — Ad tertium ex loco Danielis 3, jam dictum est, probabilem esse interpretationem illam, quod in illo juvene solus Filius Dei sub forma juvenis admirabilis pulchritudinis, et Majestatis apparuerit: inde autem non sequitur in omnibus aliis locis solum Filium apparuisse. Alii autem volunt, illam visionem fuisse pure angelicam, et Nabuchodonosor dixisse illum, quem videbat, fuisse similem Filio Dei, non cogitans de Filio veri Dei naturali, sed per exaggerationem, ad significandam eximiam venustatem, et pulchritudinem ejus, quem videbat.

Quarto inducebatur locus Isaiaë 52, continens prophetiam peculiarem de adventu Christi: in quo loco idem Dominus qui multa prius de suo populo locutus fuerat, concludit: *Ecce ego, qui loquebar, ecce adsum*. Sed hoc testimonium, eodem modo, quo secundum, exponendum est, nam idem Deus, qui prius loquebatur ad Prophetas, postea in terris visus est, sed non omnis persona, quæ est idem Deus, et ante etiam loquebatur, postea apparuit, et ideo non sequitur, solum Filium prius in Prophetis, vel per Prophetas locutum esse. Unde Paulus de Patre dicit ad Hebræos 1: *Multifariam multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*, et Petrus 1 et 2 epistola, cap. 1, omnes Prophetarum sermones Spiritui sancto tribuit, et eadem est responsio ad locum Baruch. 3. Nam idem Deus, qui adinvenit omnem viam disciplinæ, et tradidit illam Jacob, et Israel, postea in terris visus est, sed non in omnibus personis, quæ sunt idem Deus, et sic etiam Christus prius misit Prophetas, sed non solus, nec sine Patre, et Spiritu sancto, quamvis postea solus fuerit homo factus. Denique ratio sexto loco addita probat quidem aliquando apparuisse Verbum in forma hominis, in figuram, et prophetiam futuri mysterii, non tamen probat, omnes apparitiones omnium personarum fuisse propter illum finem factas, vel non fuisse alios, propter quos fieri possent, ut jam declaratum est.

Quod ministerium sancti Angeli in his apparitionibus exhibuerint.

25. *Prima sententia negans.* — Superest dicendum de ministerio a sanctis Angelis exhibito in his divinis apparitionibus: nam hic est principalis scopus, et pars altera hujus capituli et hujus materiæ propria, propter quem explicandum cætera omnia præmisimus. In hoc ergo puncto prior sententia est, hujusmodi apparitiones divinas sine interventu Angelorum a solo Deo factas esse. Hæc sententia solet attribui illis antiquis Patribus, qui dicunt, Verbum divinum semper apparuisse, illi enim non solum alias personas, sed etiam angelicum ministerium videntur excludere, nam ideo in hujusmodi apparitionibus, ubi Angelus loqui dicitur per Angelum, Christum interpretantur, qui, Isa. 9, *Magni consilii Angelus* vocatur, juxta Septuaginta, unde Dionysius, cap. 4, de cœlest. Hierar., in fine, dixit: *Ipsam Jesum cum ad opus suæ pietatis implendum in ordi-*

nem venisset nuntiantium, magnum consilii Angelum fuisse prædicatum. Et illum secuti sunt reliqui Patres Græci et Latini, quos late referunt Pererius, Daniel 3, et Thyraeus, l. 1, de Apparitione visibili Dei, c. 23. Dum ergo illius sententiæ defensores hanc appellationem Angeli ad Christum accommodant in hujusmodi apparitionibus, sentire videntur, nullum proprium Angelum, vel ejus ministerium ibi intervenire.

26. Atque ita maxime sentiunt Eusebius, l. 1, de Demonst., c. 5, et l. 5, c. 20, et 28, et l. 1, Histor., c. 2. Ibi tamen addit, quod *Verbum interdum per Angelos hominibus in vita degentibus apparuit, interdum per se uni, et alteri ex præscæ ætatis viris, qui in summo pietatis studio complectebantur, non aliter, quam humana forma per se visus est*. Et idem fere habet Nicephorus, l. 1, Hist., c. 2, dicens: *Quandæque per seipsum, quandæque per ministros suos Angelos Abrahamæ, progenitisque eo Verbum apparuisse*. Et in hunc modum interpretatur Chrysostomus, hom. 16, in Acta, apparitionem Dei factam Moysi in rubo, per Angelum, nam illum Angelum fuisse Filium Dei, et magni consilii Angelum exponit: unde sentit ipsum Filium per se sine interventu ministerii angelici Moysi apparuisse. Idemque sequitur Theophylactus, Act. 7, et Theodoretus, q. 5, in Exod., et favet Cyprianus, l. 2 Testimoniorum contra Judæos, c. 5, cujus conclusio est, *Quod idem Angelus, et Deus Christus*, ubi varia testimonia Scripturæ inducit, quæ in superioribus tacta sunt, et ob eandem causam dixisse videtur Isidorus, lib. 1, sentent. de Summo Bono, c. 19: *Ubicunque in Scripturis sanctis pro Deo Angelus ponitur, non Pater, non Spiritus sanctus, sed pro Incarnationis dispensatione solus Filius intelligitur*. Quam sententiam habet etiam Beda, in lib. Variar. quæst., q. 9. Et Origenes, hom. 1, in 6 caput Isaiaë, dicit duo Seraphim, qui clamabant, sanctus, sanctus, etc., fuisse Verbum et Spiritum sanctum: et postea addit Verbum proprius apparuisse, non tamen declarat per se, et sine interventu alienius Angeli se ostendisse. Citari etiam solent pro hac sententia alii Patres, qui antiquas apparitiones Filio Dei specialiter tribuunt, quos in præcedenti puncto allegavimus. Verumtamen illi licet dicant Verbum apparuisse, non negant per ministerium Angelorum apparuisse, nec ex illa affirmatione hæc negatio sequitur, ut videbimus.

27. *Fundamentum ex Scriptura pro senten-*

tia proposita. — Fundamentum hujus sententiæ esse potest, quia in Scriptura sæpe nulla fit mentio Angeli, cum narratur ipsa DEI apparitio; ergo tunc saltem non est cur tribuatur Angelo talis apparitio. Deinde accedit conjectura, quia in aliis locis ubi nominatur Angelus, idem vocatur Dominus, et DEUS, vel tanquam DEUS, et Dominus loquitur; ergo signum est non esse sermonem proprium de vero Angelo, sed in altiori significatione nomen illud accipi. Et confirmari hoc potest, quia si DEUS non apparuit per se, sed per Angelum, revera non DEUS apparuit, sed Angelus, quod est contra Scripturam. Sequela probatur, quia si per Angelum fit apparitio visibilis, de qua tractamus, ipse Angelus, et non DEUS, aut Verbum assumit corpus illud, quod sensibus objicitur; ergo ipse Angelus, et non DEUS est, qui apparet: quia in assumpto corpore ille solus apparet, qui assumit illud. Sicut in CHRISTO homine, ejusve humanitate solus Filius apparuit, quia sola Filii persona humanitatem assumpsit; ergo simili modo si sola persona Angeli formam hominis assumit, solus Angelus apparet, et non DEUS, nec aliqua ex divinis personis: hoc autem repugnat his, quæ in præcedenti puncto probata sunt.

28. *Secunda et communis sententia affirmans.* — Secunda sententia est, DEUM nunquam apparuisse ante Incarnationem in corpore immediate, et per se assumpto ab ipso DEO, vel aliqua divina persona, sed mediante aliquo Angelo. Hæc est communis sententia Scholasticorum: eam tradit D. Thomas 1. 2, quæstion. 98, articulo 3, præcipue ad argumenta, et in 2, distinction. 8, articulo 6, et ibi Ægidius, quæstion. 2, art. 6, et reliqui, qui quæstionem attigerunt: et alii moderni communiter ad 1 part. div. Thomæ, quæstion. 51, et Joannes Arboreus, libro 4, Theosoph., cap. 1, in fine, Thyraeus, libr. 1 de Apparit. DEI, capit. 24, et sequentibus, Pererius, Daniel. 3, Lorinus, Actor. 7, qui alios allegat, et probatur primo ex Patribus. Dionysius, c. 4 de cœlesti Hierarch.: *Hujusmodi (ait) divinas visiones celeberrimi illi Patres nostri ministerio cœlestium virtutum ediscabant*. Quod ex Scriptura late confirmat. Hoc ipsum ex professo probat Augustinus, libr. 2, de Trinitat., cap. 10, 11, et sequentibus, et lib. 2, c. 10 et 11, quibus locis indicat esse rem in Scriptura manifeste contentam; unde in libro 4, cap. ultim., ait: *Si quis a me querat quomodo facte sint sensibiles formæ ante incarnationem Verbi DEI, quæ hoc futurum præfigurarent,*

per Angelos ea Deum operatum esse respondeo. Idem docet Gregorius, in Præfat., Moral., cap. 1, et latius in lib. 28, Moral., cap. 2, et Hieronymus in id ad Galat. 3, *Ordinata per Angelos*. Indicat etiam Justinus, seu Auctor Responsionum ad quæstiones Gentilium in 142, quatenus ait: *Angelos, qui DEI locum obtinere visi sunt, aut cum hominibus locuti sunt, DEI etiam appellatos esse nomine, ut is, qui cum Job, et Moyse locutus est*. Item juvat, quod Cyprianus, *serm. de Baptismo Christi*, ait, *Deum olim locutum esse per Angelos sanctos, quibus ad diversa sæpe ministeria legatio est injuncta*.

29. *Hæc sententia duas continet partes.* — *Prima pars probatur primo.* — Et quamvis hæc sententia quidem, quam jam attulimus, atque multorum doctorum spectatorumque virorum auctoritate comprobavimus, verissima est: duas tamen partes includit, non parum difficiles, neque adeo evidenter certas, quin nonnullos scrupulos moveant. Quarum una est indefinita, scilicet: non omnes apparitiones DEI factas esse per se, et immediate ab ipso, absque Angelorum ministerio. Alia est universalis, nimirum, in veteri Testamento nunquam Deum visibiliter hominibus apparuisse, nisi mediis Angelis ministrantibus. Prior ergo pars certior est, vel ex eo, quod pauciora comprehendit, vel maxime, quia expressus in Scriptura continetur. Probatur ergo præcipue ex illis locis, in quibus Angelus dicitur hominibus apparere, et postea verbis suis se DEUM esse ostendit, et ut verus Deus recognoscitur ab eo, cui apparet. Primum exemplum sit, de apparitionibus factis ad Agar, Genesis 16 et 21, quas supra ostendimus esse divinas ex pondere verborum, quæ divinam auctoritatem, et præsentiam evidenter indicant, et nihilominus in utraque dicitur, Angelum apparuisse Agar eamque vocasse, nec potest in illis locis nomen Angeli, ad CHRISTUM accommodari, quia nullum habet fundamentum, vel verisimilitudinem, nec etiam potest ad alium sensum metaphoricum, vel improprium transferri, quia hoc est contra regulam interpretandi Scripturam, et sine ullo etiam fundamento excogitaretur: fuerunt ergo illæ duæ apparitiones Dei per Angelos factæ.

30. *Probatur secundo.* — *Responsio.* — *Impugnatur.* — Secundo idem probatur ex aliis duabus factis Genes. 17 et 18. Nam in priori Deus in specie trium virorum Abrahamæ apparuit, ut satis supra probatum est, et de illis viris dicitur, *Converterunt se inde, et abierunt*